

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

JAVASLAT
a nemzetiségi törvény elveire

Az MSZMP. illetve a Magyar Népköztársaság nemzetiségi politikájának szocialista elvei egy hosszabb történelmi fejlődés eredményeként alakultak ki, s ezek napjainkra megszilárdultak. A gyakorlat szempontjából meghatározó jogi szabályozás azonban korábbi keletű és szórványos, hiányosságai, következetlensége, sok esetben tulzottan általános jellege a nemzetiségi kérdéshez való viszony még ki nem kristályosodott jellegét tükrözik.

Az ország gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális életének megújulása, a politikai intézményrendszer reformja megkívánja az ezeknek szerves részét képező nemzetiségpolitikai gyakorlat megújítását is.

Ezért - és a kisebbségi kérdés megnövekedett jelentősége miatt - indokolt, hogy a Magyar Népköztársaság szocialista elveken alapuló nemzetiségpolitikai törekvései az Alkotmány módosítása mellett önálló, magas-szintű jogszabályban (törvényben) is kifejeződjenek.

I.

A törvény társadalmi funkciói

- A Magyar Népköztársaság állami keretében szabályozza a nemzeti többség és a kisebbségek társadalmi viszonyát, állapítsa meg az együttélés számukra egyetemlegesen érvényes normáit.
- Biztosítsa a kisebbségek jogi védelmét és a társadalmi változások tendenciájával összhangban alakítsa ki a kisebbségek fejlődéséhez

szükséges jogi kereteket, ezzel javítsa a kisebbségek azonosulási lehetőségeit a társadalom közös céljaival.

- A jog eszközével segítse elő annak tudatosulását a közgondolkodásban, hogy a Magyar Népköztársaság a magyarságnak és a kisebbségeknek közös állama, javítsa a kisebbségi jogok gyakorlásához szükséges kedvező társadalmi közhangulatot, s ezzel járuljon hozzá a társadalom egységének erősödéséhez, olyan értékek megszilárdulásához, mint a tolerancia, szolidaritás és internacionalizmus; juttassa kifejezésre társadalmi rendszerünk humanizmusát.

II.

A törvényalkotás során különösen az alábbi elvek érvényesüljenek:

- A Magyar Népköztársaság nem magyar nemzetiségű állampolgárai polgártársaikkal azonos kötelezettségekkel és jogokkal rendelkeznek.
Az egyenjogú részvétel a társadalom életében csak úgy járhat együtt a nemzetiségi azonosság megőrzésével, ha a nemzetiségiak mint egyének és a nemzetiségek mint kollektívák "külön-", vagy "többlet-" jogokkal és azok gyakorlásához társadalmi feltételekkel rendelkeznek.
- A nemzetiségek az évszázados együttélés és a közös tevékenység során az ország társadalmának integráns részévé váltak. Egyenjoguságuk és a kollektív azonosság megőrzéséhez szükséges "többlet-" jogaik forrása tehát az ország szocialista társadalmában érvényesülő néphatalom elve, s nem a nemzeti többség jóindulata.
- A Magyar Népköztársaság nemzetiségi politikája az aktív kisebbségvédelem talaján áll, támogató jellegű. Mondja ki tehát a törvény, hogy a

nemzetiségek kollektív egyéniségének megőrzéséhez, nyelvük, kulturájuk fejlődését is magában foglaló társadalmi felemelkedéséhez a politikai, jogi, kulturális és gazdasági-pénzügyi keretfeltételeket a szocialista állam biztosítja.

- Természetesen a törvénynek a passzív kisebbségvédelem rendelkezéseit, s ezek szakcióit is rögzítenie kell. Megfogalmazásuk során szem előtt kell tartani a nemzetközi jognak azokat a dokumentumait, amelyekhez a Magyar Népköztársaság csatlakozott és kihirdetett.
(az Emberi jogok egyetemes nyilatkozata, a diszkriminációt tiltó nemzetközi konvenció stb.)

- A Magyar Népköztársaság nemzetiségi politikájának szubjektuma maga a nemzetiségi lakosság.

Ebből következően választott képviselők útján részese a néphatalom helyi, területi és országos szintű gyakorlásának, elvileg tehát a nemzetiségi politika alakításának, az érvényesüléséhez szükséges feltételek megteremtésének, a megvalósítás ellenőrzésének is. A kisebbségi helyzet természete, különösképpen pedig a Magyarországon történelmileg kialakult nemzetiségi viszonyok - a szórvány-jelleg, az általánosan jellemző egyes közigazgatási egységeken, településeken belüli számbeli kisebbség, stb - indokolttá teszi, hogy a nemzetiségiek, élve a saját autonóm szervezetek alakításának jogával, érdekeik képviseletére létrehozassák a döntéshozatali szinteknek megfelelő, azokkal partneri viszonyban álló választott testületeiket; ezek összefogására, a nemzetiségi érdekek országos szintű képviseletére, a nemzetiségi politika megvalósításának ellenőrzésére, társadalmi szervezetet (szövetséget) működtessenek.

A nemzetiségek kollektív egyéniségének megőrzéséhez szükséges kereteket tartalommal maga a nemzetiségi lakosság tölti meg:

- Az állami (tanácsi) szervek és társadalmi szervezetek által fenntartott intézményekben nemzetiségsspecifikus tevékenységet folytat, valamint a

nemzetiségi közösségek szervezése, a nemzetiségi kulturák ápolása céljából az egyesülési jog alapján önálló egyesületeket is működtet.

- A Magyar Népköztársaság sikraszáll a területén élő nemzetiségek és a velük egy nyelvű nemzetek, nemzetiségek kapcsolatainak szabad érvényesüléséért.

Külpolitikájában képviseli a nemzetiségeknek e kapcsolatokhoz fűződő érdekeit, törekszik szükséges keretek kialakítására, amelyeket a nemzetiségek szervezeteik és intézményeik útján önálló szubjektumként hasznosítanak.

III.

A jogosultság körének megállapításához elengedhetetlen a nemzetiség, illetve a nemzetiséghez tartozás fogalmának a mai hazai realitás talaján álló meghatározása, ami feltételezi - a törvény szövegében használatos terminusok egyértelműsége érdekében - a nemzet-nemzetiség (nemzeti kisebbség), állam-társadalom fogalmak viszonyának elvi tisztázását.

A nemzeti kisebbség fogalma csak akkor válik megragadhatóvá, ha a nemzetet nem azonosítjuk a róla elnevezett államalakulat polgárainak összességével, tehát az adott ország társadalmával (a liberalizmus politikai nemzetfogalma).

A kulturális-kommunikációs közösségként felfogott nemzet, amelynek földrajzi elhelyezkedése nem szükségképpen esik egybe a többségét magában foglaló állam határaival, így nem kritériuma az önálló államiság, teszi értelmezhetővé a nemzeti kisebbség fogalmát mind a szomszédos, vagy távolabbi állam területén élő nemzet töredékeként, mind pedig az adott országban számbeli kisebbségben lévő, a társadalmi, a saját nyelvi-

kulturális fejlettségnek egy meghatározott fokát elérte, a többségtől etnikailag eltérő, de ~~nek~~ anyanemzettel nem rendelkező embercsoport jelentésben. Logikailag e nemzetfelfogás tükrében értelmezhető tisztán számos fontos, a kisebbségi kérdéstől elválaszthatatlan fogalom, pl. a kisebbségek társadalmi integrációja, ennek tükrében válik tarthatatlanná az a - régiókban sajnálatosan elterjedt - felfogás, amely az államban a nemzeti többséget képviselő hatalmi eszközt lát, s levezethetővé a nemzeti jogok rendszere a néphatalom elvéből.

Meggyőződésem, hogy a jelzett fogalmak viszonyának átgondolatlanságából erednek a kettős nemzeti hovatartozásról szóló nem veszélytelen nézetek. Ugy vélem, a következetes gondolkodás számára világos, hogy ha elfogadjuk a kettős nemzeti hovatartozás tanát, visszaopnánk a kettős nemzet fogalmát, hiszen az egyik kötődés a politikai nemzetnek, a másik a kulturális-kommunikációs közösségnek szól, s tág tér nyílna a kisebbségekkel szembeni társadalmi kötelezettséget elhárító politikai sandaság, a manipuláció, a beolvasztó törekvések előtt.

A kettős kötődés azonban létezik, különösképp pedig a magyarországi nemzetiségeknél. Kötődnek a szülőföldhöz, az ország társadalmához, annak a magyarsággal közösen kialakított arculatához, politikai berendezkedéséhez stb. E kötődés a társadalmi integráltság - jobb híján - a sorsközösség szóval tehető értelmessé, amely mellett jelen van egy többé-kevésbé intenzíven átélt másság-tudat, mint sajátos csoportot képző erő, egy számos tényező következtében gyengülő kötődés a nyelvhez, a kulturális örökséghez, ide értve a szokás és hagyományrendszer fennmaradt elemeit is; az ezekre is épülő új kulturális értékekhez, az adott nemzetiség lassan feltáruló magyarországi történelméhez stb. Ezek, kiműveltebb formában, képesek - és ennek jelei föllelhetők - az ország területén elszórt csoportokat integrálni és a szomszédos vagy távolabbi nemzetek kulturális-kommunikációs közösségéhez is kapcsolni.

A jogosultak, tehát a nemzetiségek fogalmába tartozók körét ezek figyelembe vételével lehet és kell definiálni.

A törvény személyi hatályán túl - tekintettel arra, hogy a nemzetiségi lakosság nem zárt régióként körülhatárolható tömbben él - indokolt egyes intézkedéseinek területi érvényével is foglalkozni.

A nemzeti többség és kisebbség viszonyát szabályozó általános normák természetesen országosan érvényesek. Szükséges azonban, hogy a törvény a nemzetiségi jogok érvényesítési feltételeinek pl. a kétnyelvű közigazgatásnak, az anyanyelvű oktatásnak, stb. kialakítására külön kötelezettséget állapítson meg azokon a településeken, ahol nemzetiségi lakosság él.

A kötelezettségnek nem lehetnek a nemzetiségek létszámával vagy számarányával összefüggő kritériumai. (Lásd pl. a Politikai Bizottság 1978-as határozatát a kétnyelvű feliratok használatáról 1/3-os nemzetiségi lakosságarány esetén) Ugyancsak nem lenne szerencsés a nemzetiségileg vegyes terület vagy település tényének megállapítása a nemzetiségek nehezen körülhatárolható őshonos volta alapján (lásd Lendva község statútuma). A kétnyelvű helynévtáblák alkalmazásáról szerzett tapasztalatok is arra intenek, hogy a tanácstestületek - sokszor szűkkebbű - döntéseiben, vagy az eredményében a nemzetiségek arányától és öntudatától függő esetleges helyi referendumban sem találhatunk garanciát az ilyen típusú kötelezettségek érvényesítésére. Törvényben nehezen definiálható kompromisszumként kínálkozik annak kimondása, hogy a meghatározott jogok gyakorlásának feltételeit minden olyan településen biztosítani kell, ahol a nemzetiségek jelenléte a mindennapok során kimutatható. A kötelezettség vállalása és teljesítése függhet az adott döntési szintnek megfelelő nemzetiségi érdekképviselő eredményes működésétől.

IV.

Szabályozandó kérdések

- Terület és településfejlesztés
(a települések, kistájak népesség megtartó képessége szórvány nemzetiségeink egy-egy csoportja szempontjából a fennmaradás feltétele)
- Nyelvhasználati jog, ide értve a névhasználat, a kétnyelvű anyakönyvezés stb. kérdését is.
- Az anyanyelvű oktatáshoz való jog
(az oktatási törvény alapelveinek szellemében)
- A saját kultúra ápolásához és fejlesztéséhez való jog, beleértve az anyanyelvű tájékoztatási eszközök használatának lehetőségét
- Az önkormányzat és érdekképviselői joga, szervezete, partneri viszonyai, jogosítványai
- A politikai intézményrendszer működése a nemzetiségi politika megvalósítása érdekében. (Az irányítás intézményei (teljes vertikum), felelősség.)
- Kapcsolat az azonos nyelvű nemzetekkel, nemzetiségekkel.

A hatályosulás garanciáit részben a lehetséges szankciók, részben (elsősorban) azok az állami intézményrendszerre kimondott kötelezettségek adhatják, amelyek összessége a nemzetiségi jogok érvényesítési feltételeiről a szervezett gondoskodást jelentik. További nélkülözhetetlen garancia a nemzetiségek érdekképviselőinek szervezetszerű kiépítése és a szükséges jogosítványok birtokában hatásos működése.

Budapest, 1988. június 15.

(dr. Stark Ferenc)